

I PRAKSIS

HVA ER GALT MED EKSPERTSTYRE?

Av Catrine Holst

Innenfor politisk teori går utvekslingene om ekspertstyre. I hvert fall tilbake til Platon, som i *Staten* argumenterte for at de med særlig innsikt i det godes idé, filosofene, skulle styre staten.² Idealstyret var ikke demokratiet, men «epistokratiet», for å låne David Estlunds (2008) begrep – et styre av de kunnige. Platon forsvarte hva vi kan kalle et radikalt eller rendyrket epistokrati. All politisk makt skulle samles hos filosofene, mens den øvrige befolkningen ikke engang skulle tilkjennes elementære politiske rettigheter. Andre har vært mer moderate, for eksempel John Stuart Mill, som i *Considerations on Representative Government* (1861) foreslo å kombinere allmenn stemmerett med en ekstra stemme til de utdannede.

Uttrykkelige forslag om å formalisere epistokratiet konstitusjonelt, for eksempel via stemmerettsregler som privilegerer grupper av særlig kunnige, er ikke lenger særlig aktuelle. Kritikken av ekspertstyre i dag er en kritikk av det man mener er utartet ekspertmakt innenfor rammen av konstitusjoner som formelt sett garanterer alle grunnleggende demokratiske rettigheter. En toneangivende ekspertstyrekritiker gjennom store deler av etterkrigstiden, har vært Jürgen Habermas. Her skal jeg la Habermas' posisjon eksemplifisere ekspertstyrekritikken som formuleres i dag, *post* Platon og *post* Mill.³

Habermas' innvendinger

Habermas mener utartet ekspertmakt er et allment fenomen i moderne demokratier, men i det siste har skytset særlig blitt rettet mot EU. En av hovedinnvendingene hans mot Unionen, er at ulike grupper av eksperter har for mye politisk makt (Habermas 2008; 2012) – makt til å gi politikerne råd, men også om en hel del delegert beslutningsmakt. En vanlig definisjon på ekspertise er spesialisert kunnskap: Ekspertene er dem som kan mye, og

mer enn de fleste andre, innenfor et bestemt område.⁴ I EU virker ekspertmakten gjennom institusjoner som EU-domstolen og Europakommisjonen, men også via Den europeiske sentralbanken og et økende antall byråer og tilsyn på EU-nivå. I sentralbanken sitter eksperter på makroøkonomi og penge- og rentepolitikk, i domstolen har de ekspertise på EU-rett og juridisk prosedyre, EUs luftfartstilsyn er befolket av byråkrater med stor kunnskap om luftfart og luftfartsregulering, og slik kunne vi tatt dem for oss, organ for organ. I tillegg til disse institusjonenes ansatte, den interne ekspertisen, kommer en hel del innleid ekspertise, for eksempel har Kommisjonen per i dag over 1500 ekspertgrupper innen ulike saksfelt som gir innspill når politikk skal utformes og settes ut i live.

Vi kjenner til det fra før: Demokratiet tilkjenner alle borgere like politiske rettigheter formelt sett, men noen har, når det kommer til stykket, mer politisk makt enn andre, og blant disse er altså ekspertene. Hvorfor gis ekspertene denne ekstra politiske makten? En vanlig offisiell begrunnelse er at bruk av ekspertkunnskap bidrar til bedre politikk og bedre beslutninger. Politikken må «kunnskapsbaseres», som det gjerne heter i EU-dokumenter. Hvorvidt politikk og beslutninger faktisk blir bedre av å konsultere eller delegerer til eksperter, er et annet spørsmål. Som vi skal se, kan det også diskuteres om sterkt ekspertstyrte styresett er legitime *selv om* de skulle komme til å levere bedre enn styresett der ekspertene gis mindre spillerom.

«Demokrati» kan bety mye forskjellig. Habermas forfekter som kjent en såkalt deliberativ idé om demokrati: Idealet er et styresett der beslutninger om lov og politikk fattes etter diskusjoner der alle berørte gis rimelig mulighet til å delta på likefot. Dette demokratiidealet begrunner han dels med henvisning til at demokratiske normer og inkluderende deliberative prosedyrer har verdi i seg selv,

Illustrasjon Martin Titus Boguslaw

dels instrumentelt og epistemisk, ut fra en antagelse om at bred deltagelse og deliberasjon gjør beslutningene bedre. Mangel på eller «for lite» demokrati, for eksempel i form av et utartet ekspertstyre, utgjør slik sett et moralsk problem – det er «riktig» med demokrati – men forhindrer også optimal beslutningskvalitet.

Begge deler høres i utgangspunktet plausibelt ut – men la oss først se på det siste. Hvis alle berørte er med og gransker og diskuterer en sak, fra ulike sider og perspektiver, virker det rimelig å tenke seg at saken blir bedre belyst, og beslutningene bedre, enn om bare noen få bidrar, eksperter eller ei. Habermas' tilnærming støter imidlertid an mot ekspertmaktens offisielle begrunnelse, nemlig at de få kunnige stadig vekk vil prestere bedre enn de mange mindre

kunnige. Kanskje bør vi akseptere litt mer ekspertstyre, og litt mindre folkestyre enn vi ellers ville gjort, hvis politiske beslutninger blir bedre om vi gjør det. Men det er nettopp det siste Habermas betviler. Det dreier seg ikke om å være «mot» at eksperter bes om råd eller delegeres oppgaver overhodet. Habermas' teorier om moderne samfunn og den demokratiske rettsstat tar for gitt eksistensen av byråkrati, fagorganer og domstoler og en viss epistemisk arbeidsdeling. Ekspertene gis imidlertid et for stort og ukontrollert spillerom, slik Habermas ser det. Et «ekspertokrati», som han kaller det, har fått utvikle seg, og dette går på beslutningskvaliteten løs. Et mer demokratisk styre med mer inkluderende prosedyrer vil, tror han, tendere mot å levere bedre.

Hvorfor tror han det? Hva er problemet med ekspertene epistemisk sett? Habermas vektlegger ikke minst ekspertmaktens tendens til å anta teknokratiske former, driften mot teknokrati og teknokratisk «fornuft», det vil si en fornuft som reduserer alle spørsmål, også bør-spørsmål, spørsmål om verdier, normer og mål, til tekniske spørsmål om hva «saken» er og hva som virker (Habermas 1973, se også Peters 1991). Den teknokratiske fornuft baserer seg med andre ord på en implisitt feilslutning – den arketyriske teknokrat slutter fra er til bør: «sakens natur» angir hvordan det er hensiktsmessig å handle. For å få de beste politiske beslutningene må denne forståelsesrammen legges til side. Bare slik kan bør-spørsmålenes ikke-tekniske egenart anerkjennes og belyses på en best mulig måte qua slike. Og «best mulig måte» betyr her, slik Habermas ser det, å overlate saken til borgerne, siden ingen av oss er «moraleksperter» – i den grad det finnes ekspertise om noe, er denne teknisk.

Leverer demokratier gode beslutninger?

Et springende punkt for Habermas' ekspertstyrekritikk er med andre ord antagelsen om demokratiske prosedyrers epistemiske kvaliteter: Mindre ekspertokrati og mer demokrati er bra, fordi beslutningene blir bedre. Men blir de det? Enkelte vil kanskje avvise hele spørsmålsstillingen; de mener man bør være «for» demokrati, uansett hvordan demokratiet leverer. Men beslutningskvalitet synes ganske uomgjengelig som en av målestokkene for vurderingen av et styres – også demokratiers – normative legitimitet (for diskusjoner av dette, se Lafont 2006; Marti 2006; Estlund 2008; Peter 2011; Landemore 2012). Det virker vanskelig å forsvare et demokratisk styresett om det ikke også kan gis i det minste en svak epistemisk begrunnelse, det vil si hvis demokratiske prosesser ikke har kvaliteter som bidrar til at beslutninger fremkommet gjennom slike prosedyrer er bedre i gjennomsnitt enn beslutninger fremkommet rent tilfeldig, for eksempel etter kast av kron og mynt.

En del tyder da også på at velfungerende demokratier leverer bra. Forskningen om dette følger ulike spor. Én tradisjon går tilbake til Condorcets juryteorem. Teoremet sier at jo flere mennesker i en gruppe, jo større er sjansen for at beslutninger fattet av en majoritet i gruppen er korrekte, under forutsetning av at den enkeltes sjanse for å ha rett er over 50 %. En annen tradisjon går tilbake til Mill og andre som er opptatt av at argument- og perspektivmangfold, belysning og diskusjon av en sak fra så mange sider som mulig, kan fremme bedre beslutninger (for en oversikt, se Anderson 2006). Dette blir så et argument for å gjøre demokratiske prosesser mest mulig deliberative og inkluderende. Habermas er, som nevnt, en sentral eksponent for

dette synet i dag.

Selv svake antagelser om positive epistemiske effekter av demokrati er imidlertid skjøre. Når det gjelder bruken av Condorcets juryteorem, er forutsetningen om at folk flest har større sjanse for å ha rett enn å ta feil ikke opplagt. Politiske beslutninger i moderne samfunn involverer kompliserte spørsmål, med gjerne konstraintuitive svar, som de færreste utover ekspertenes rekke har videre innsikt i (Marti 2006). Det empiriske belegget for hypoteser om en positiv sammenheng mellom bredt inkluderende deliberative prosesser og utfallsforbedringer er også variabelt. De mest oppløftende resultatene kommer typisk fra riggede settinger, der representative utvalg føres med relevant og balansert informasjon og gis mulighet til å granske og drøfte spørsmål over tid i vel modererte diskusjoner. I slike tilfeller kan beslutningskvaliteten høynes markant etter deliberasjon (for eksempel Fishkin 2009). Resultatene fra studier av faktiske demokratiske prosesser er sammensatte; enkelte studier viser ingen eller til og med negative sammenhenger mellom demokrati og utfallsforbedringer (se for eksempel Mutz 2006 og Rothstein 2011).

Sterke epistemiske argumenter for demokrati er enda mer diskutabile. Én ting er å si at det utfallsmessig sett er bedre med demokrati enn å kaste kron og mynt, noe annet er å hevde at demokrati leverer bedre beslutninger enn alle andre styresett. Hvis universet er alle tenkelige styresett og vurderingskriteriet er utfallskvalitet, eller det Thomas Christiano (2012) kaller «sannhetssensitive» beslutninger, er det vel så nærliggende å tenke seg at et godt designet styre av de kunnige vil skåre best.

Om det nå skulle være slik – og som jeg skal komme tilbake til, er dette slett ikke gitt – er demokraten uansett ikke satt sjakk matt, fordi et slikt argument for ekspertstyre kan imøtegås på moralsk grunn. Det er nok viktig at demokratier «leverer» så godt som mulig, men kollektiv selvbestemmelse og lik deltagelse har også en verdi i seg selv. Hva dette mer spesifikt innebærer for legitimiteten til konkrete ekspertisebaserte organer og prosedyrer som gir eksperter mer å si enn andre innenfor rammen av den demokratiske rettsstat som Habermas og andre skisserer, er imidlertid ikke alltid så opplagt. Helt allment går det selvsagt an å kritisere prøvingsrett eller sentralbankens uavhengighet ikke-instrumentelt, ut fra en norm om politisk likhet man mener har verdi i seg selv. Spørsmålet blir imidlertid hvorfor ikke da *alle* ordninger som gir eksperter ekstra politisk makt må avvikles. De fleste ekspertstyrekritikere vil nok når det kommer til stykke kunne tenke seg å beholde et og annet departement og tilsyn, og søke råd hos eksperter i ny og ne, selv om dette vil kunne bidra til

å skape og opprettholde politisk ulikhet mellom mer og mindre kunnige borgere. De ønsker seg «mer» demokrati og mindre makt til ekspertene – men det går en grense, og denne grensen vil være knyttet til avveininger rundt hva som etter all sannsynlighet gir best eller minst dårlige beslutninger.

Kritikken som ikke helt treffer

Et annet argument man ofte hører mot ekspertstyre, er at vi ikke kan vite hvem de «egentlige» eller «ordentlige» ekspertene er. Det er lett å si at beslutninger ville forbedres hvis vi lyttet eller overløt mer til ekspertene, men ofte ganske vanskelig å bestemme hinsides kontrovers hvem mer nøyaktig disse er. Dette gjelder selv om vi kun hadde hatt å gjøre med fakta-spørsmål og tekniske spørsmål, vil mange kritikere si – det er sjelden lett å si hvem de egentlige og beste ekspertene er, uansett. Det finnes dessuten ingen «rene» fakta eller «ren» teknikk som ikke involverer normative spørsmål og verddivurderinger, vil mange også tilføye. Dersom det nå skulle være mulig å identifisere hvem de «egentlige» ekspertene er når det gjelder er-spørsmål, så gjenstår bør-spørsmålene, som gjerne kan være tett sammenvevd med er-spørsmål, og i slike spørsmål er vi alle presumptivt like kompetente, vil mange hevde; det finnes i realiteten ingen moralsk ekspertise. Vi har da returnert til det sentrale premisset for Habermas' teknokratikritikk.

Men er det korrekt? Trolig er ingen av disse innvendningene riktig avgjørende. Det kan opplagt være vanskelig å finne frem til de «beste» ekspertene innenfor det ene eller andre feltet – men svaret er sjelden helt i det blå. Vi kan si noe om hvem som er kompetente til å jobbe i en sentralbank, et luftfartstilsyn eller et direktorat for miljøsertifisering. Det kan også være vrient, som Habermas og andre påpeker, å skille fakta- og verdispørsmål strikt fra hverandre, men logisk er jo skillet kurant nok, og også i virkelighetens verden vil det stadig vekk være mulig å skille spørsmål om hvordan noe «er» og hvilke midler som er mest effektive for å nå det ene eller andre målet, fra spørsmål om hvordan noe bør være og hvorfor det eller det målet er verdt å forfølge. Bør-spørsmål kan så delegeres til de folkevalgte eller borgerne selv, i et demokrati vil dette være regelen, men råd fra eksperter kan spille en rolle også her. Det vil si: Man blir ikke uten videre bør-ekspert av å være er-ekspert, men er-eksperter kan ofte være bedre enn gjennomsnittlig rustet til å se hvilke bør-spørsmål som reises. Det kan for eksempel være vanskelig å si noe om hvilke moralske utfordringer nanoteknologi reiser uten en viss substansiell innsikt i denne teknologien.

Noen er dessuten klokere og mer erfarne når det gjel-

der å resonnerer rundt moralske spørsmål enn andre. Den velmente antagelsen man ofte finner i demokratiforskning- og teori, og også hos Habermas, om at alle borgere er like vise og forstandige i spørsmål om verdier og moral, er i grunnen ganske kontra-intuitiv. Man spør ikke hvem som helst om råd i spørsmål om rett og galt. Evnen til moralsk argumentasjon kan oppøves og moralsk dømmekraft kultiveres (se også Singer 1972; Broome 2012) – det er ikke slik at alt er «like godt» på moralens område, og alle «like gode». En annen sak er at det ikke er gitt at de som er best til å turnere verdi- og prinsippsspørsmål er fagfolk og tekniske eksperter.

Det vi imidlertid vet – og det er her den virkelige utfordringen ligger – er at eksperter, også om de etter alt å dømme er «ordentlige» eller «riktige» eksperter, stadig tenker feil og skjevt. Når eksperter vurderer sannsynligheter, tar de, akkurat som «folk flest», stadig i bruk heuristikker eller tommelfingerregler som kan lede til systematiske feil, og, ikke minst, så overvurderer de ofte hvor sikre og gode svar de selv er i stand til å gi – det som i forskningslitteratur om eksperter og ekspertprestasjoner gjerne kalles «the overconfidence bias», tendensen til skråsikkerhet (Mercier 2011). I tillegg kommer fordommer og personlige interesser som på mer eller mindre subtile måter kan påvirke hvordan ekspertene tenker og diskuterer og hva de konkluderer med.

Eksperter tenker feil og skjevt: hvordan holde dem til ansvar?

Gitt dette har borgerne derfor en sterk interesse i å kontrollere hva ekspertene gjør, holde dem til ansvar, og utvikle mekanismer som minker sannsynligheten for at ekspertene presterer dårlig. Slike mekanismer kan tenkes som negative eller innskrenkende, rettet mot å begrense eller fjerne dysfunksjonell, normstridig atferd. Andre mekanismer er positive, der målet er å forbedre ekspertenes prestasjoner. Eksempel på første type mekanisme er sanksjoner mot slett arbeid og utelukkelse av personer som har levert slett arbeid fra nye oppdrag. Et annet eksempel er ulike blokkeringsmekanismer som sikter mot å forhindre at egeninteresser og bindinger influerer ekspertens diskusjoner og konklusjoner.

Positive mekanismer sikter mot å forbedre argumentasjonen ekspertene bruker i møte både med andre eksperter og ikke-eksperter. Målet er å etablere betingelser for velfundert argumentasjon gjennom på ulike måter å gjøre ekspertoppfatninger til gjenstand for granskning. Det kan tenkes ulike typer av slike mekanismer, og jeg skal nevne fire her. Den første typen fokuserer på normer for sann-

hetssøken knyttet til fri og åpen brytning av argumenter. Slike normer kan nedfelles formelt og uttrykkelig i regelverk og utdanningsplaner. Dette vil imidlertid bare være første skritt på veien i institusjonaliseringen av fagkulturer og ekspertfelleskap som setter argumentasjon og brytning av argumenter i sentrum.

Den andre mekanismen dreier seg om å institusjonalisere det som gjerne kalles epistemisk tilbakeholdenhet. Ekspertene kan være for sikre på seg selv og mangle innsikt i vurderingsmessige, ikke-vitenskapelige dimensjoner av problemstillingene de er satt til å håndtere (jf. også Habermas om den teknokratiske feilslutning). Det bør kunne kreves av eksperter at de er bevisste på hva som er deres spesifikke kompetanseområde, og at de er uttrykkelige når det gjelder grensene for egen ekspertise. Også normer om epistemisk tilbakeholdenhet kan nedfelles i regelverk og vektlegges i utdanningen, men et springende punkt vil igjen være den interne kulturen og selvjustisen blant ekspertene selv.

Relatert til den andre mekanismen er en tredje knyttet til såkalt epistemisk pluralisme. Det bør sikres et visst kognitivt mangfold i betydningen samarbeid og en velfungerende intellektuell arbeidsdeling mellom disipliner og felt, som kan opplyse en problemstilling fra ulike vinkler. På dette punktet kan myndighetene naturligvis spille en avgjørende rolle når de velger hvilke eksperter de konsulterer. Den ene fallgraven vil være å gi en type ekspertise monopol innen et bestemt sakfelt der det finnes ulike relevante faggrupper, for eksempel kun rådføre seg med økonomer i klimapolitikken, eller kun med sosiologer i likestillingspolitikken. Den motsatte fallgraven vil være en pluralisme som inkluderer ikke-kompetente, for eksempel at myndigheter når de skal utforme universitetspolitikk eller klimapolitikk inkluderer «eksperter» som ikke kan noe om universiteter og klima. Mellom disse ytterpunktene vil det være vanskelige tilfeller og uenighet om hvem mer nøyaktig som bør inkluderes blant ekspertene, men det vil også kunne oppnås betydelig grad av konsensus for eksempel om at tilfanget av eksperter i en sak er for snevert.

Den fjerde mekanismen er å teste argumenter i ulike fora for granskning og begrunnelse. Ett slikt forum er fellesskapet av fagfeller eller et spesifikt vitenskapelig fellesskap. Dette forumet må, om nødvendig, utvides til å inkludere eksperter fra andre relevante disipliner. Et annet forum er lovgivende organer eller andre organer i det politiske systemet eller retts-systemet. Et eksempel er når Stortinget diskuterer stortingsmeldinger basert på eksperttunge offentlige utredninger, når organisasjoner skriver høringer til disse utredningene i høringsrundene, eller når retten vurderer rapporter og vitnemål fra sakkyndige. Det største og mest inkluderende forumet

er selvfølgelig offentligheten, når eksperter må godtgjøre oppfatningene sine direkte overfor borgerne, for eksempel i media eller på folkemøter.

Er det realistisk?

Til slutt: Om vi nå skulle kunne enes om dette er normer, prosedyrer, ordninger og tiltak for å regulere og begrense ekspertmakt det finnes gode grunner for å implementere, ideelt sett, er spørsmålet hva som er realistisk. Dette er en omfattende diskusjon, og jeg skal nøye meg med noen mindre merknader. For det første: Hva som er mulig og ikke, vil selvsagt variere enormt. Det som kan være mulig, selv på kort sikt, i land med relativt velfungerende styresett, kan være totalt urealistisk selv på lang sikt i stater der lite fungerer som det skal i rettssystem og forvaltning. For det andre: Et grunnleggende problem når ikke-eksperter skal holde eksperter til ansvar er epistemisk asymmetri – det Alvin Goldman (2011) kaller «lekfolk/ekspert-problemet» – nemlig at ikke-eksperter ofte ikke er i epistemisk posisjon til å vurdere ekspertenes vurderinger og begrunnelser direkte. Mekanismer som dem jeg har nevnt her, kan bidra til å holde eksperter til ansvar, men, som alt nevnt flere ganger, vil mye uomgjengelig stå og falle på den interne kulturen og justisen blant ekspertene selv: Selv om både «folk flest» og de folkevalgte har full rett til å kritisere og debattere ekspertenes bidrag til politiske prosesser, og selv om folkelig deltagelse og engasjement i en del tilfeller kan bidra til å gjøre beslutningene bedre, slik Habermas og andre ser det for seg, har en del kanskje også overdrevne forhåpninger til hvordan innspill fra ikke-eksperter skal kunne øke den kognitive kvaliteten på eksperters slutninger og deliberasjon.

Man bør for det tredje ikke ha urealistiske ideer om politiske aktørers motivasjon og hva politikk «er». Hvis målet til politiske aktører slett ikke er å gjøre beslutninger bedre ut fra ideer om visse allmenne interesser, er det i utgangspunktet mindre grunn til å forvente at mekanismer for å sikre denne type beslutninger vil settes ut i livet. Forskning har avdekket hvordan bruk av ekspertise i politikken har en rekke ulike funksjoner utover å bidra til «opplysning» og «problemløsning» (se for eksempel Boswell 2008), for eksempel kan ekspertkomiteer settes ned, ikke egentlig for å forbedre beslutninger, men for selektivt å underbygge og «kunnskapsbasere» beslutninger som alt er tatt (bruken av ekspertise har en legitimerende funksjon), for å skape inntrykk av at man er opptatt av kunnskap og forskning (bruken av ekspertise har en symbolsk funksjon), eller for å skape politisk konsensus – når «ekspertkomiteer» egentlig er partssammensatte komiteer av representanter for ulike

samfunnsmessige interesser.

Politikk har, og kommer til å ha, innslag av spill og strategisk atferd, og det er ikke helt uoverkommelig at det er slik. For eksempel finnes det mange eksempler på at også strategisk bruk av ekspertiseinstituttet kan bidra til problemløsning og bedre beslutninger, mer indirekte. Konsensus og samforstand kan skape tillit og bedre klima for saksrettet deliberasjon; å briske seg med uttrykk som «kunnskapsbasert politikk» bare for å se bra ut, uten å følge opp i praksis, har gjerne liten troverdighet; og selv om en ekspertkomité er selektivt sammensatt for å bygge opp under en politikk der mye var bestemt på forhånd, kan komiteen likevel frembringe nyttig og viktig kunnskap om nærmere utforming og gjennomføring, begrensninger og konsekvenser.

Det er imidlertid grenser for strategisk orientering. Hvis politikere og forvaltning anvender ekspertise selektivt og strategisk, primært og gjennomgående, og fullstendig løsrevet fra allmenne hensyn og mål om «sannhets-sensitive» beslutninger, er dette i strid med de fleste ideer om legitimt styre. En slik framferd vil også, over tid, bidra til å undergrave folks tiltro til politikere og byråkrater, men også etter hvert til alle som kaller seg eller blir kalt «eksperter», også om de i bunn og grunn skulle fortjene betegnelsen.

LITTERATUR

- Anderson, E. 2006, "The Epistemology of Democracy", *Episteme. A Journal of Social Epistemology*, 3(1–2): 8–22. Boswell, C. 2008, *The Political Uses of Expert Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brennan, J. 2011, *The Ethics of Voting*. Princeton: Princeton University Press.
- . 2016, *Against Democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Broome, J. 2012, *Climate Matters: Ethics in a Warming World*. Norton and Company.
- Christiano, T. 2012 "Rational deliberation among experts and citizens", Parkinson, John and Mansbridge, Jane (red.) *Deliberative Systems: Deliberative Democracy at the Large Scale*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Estlund, D. 2008, *Democratic Authority: A Philosophical Framework*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Fishkin, J. 2009, *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation*, Oxford: Oxford University Press.
- Goldman, A. 2011 "Experts: Which ones should you trust?", Goldman, A. m.fl. (red.) *Social Epistemology: Essential Readings*. Oxford: Oxford University Press.
- Goodin, R. 2003 *Reflective Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Gora, M., Holst, C. og Warat, M. 2017, *Expertisation and Democracy in Europe*. London: Routledge.

- Habermas, J. 1973, *Theory and Practice*. Boston: Beacon Press.
- . 1984, *The Theory of Communicative Action. Volume One. Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- . 1987, *The Theory of Communicative Action. Volume Two. Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press.
- . 1996, *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- . 2008, *Europe: The Faltering Project*. Cambridge: Polity Press.
- . 2012, *The Crisis of the European Union: A Response*. Cambridge: Polity Press.
- Holst, C. 2015, "Hva er galt med ekspertstyre?", *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift 2*.
- Holst, C. og Molander, A. 2017, "Public deliberation and the fact of expertise: making experts accountable", *Social Epistemology* <http://dx.doi.org/10.1080/02691728.2017.1317865>.
- Lafont, C. 2006, "Is the Ideal of Deliberative Democracy Coherent?", Besson, Samantha og Landemore, H, 2012, *Democratic Reason: Politics, Collective Intelligence, and the Rule of the Many*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Martí, J. L. 2006, "The Epistemic Conception of Deliberative Democracy Defended", Besson, Samantha og Martí, Jose L. (red.) *Deliberative Democracy and Its Discontents*, Aldershot: Ashgate.
- Mercier, H. 2011, "When experts argue: explaining the best and the worst of reasoning", *Argumentation*, 25(3), 313–327.
- Mutz, D. 2006, *Hearing the Other Side: Deliberative versus Participatory Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Peter, F. 2011, *Democratic legitimacy*. London: Routledge.
- Peters, B. 1991, *Rationalität, Recht und Gesellschaft*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Rothstein, B. 2011, *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago, IL: Chicago University Press.
- Singer, P. 1972, "Moral experts", *Analysis*, 32(4), 115–117.

NOTES

¹ Teksten bygger særlig på Holst (2015), Holst og Molander (2017) og Gora, Holst og Warat (2017).

² Se for eksempel Platon. *Samlede verker* (2007). Bind 5. Oslo: Vidarforlaget.

³ Diskusjonen om å knytte stemmerett til kvalifikasjonstesting er imidlertid ikke helt død, se for eksempel Brennan (2011; 2016) om «harmful voting».

⁴ Alvin Goldman (2011) definerer «ekspert» som en som har en substansiell mengde sanne oppfatninger om noe, og flere sanne oppfatninger om dette enn de fleste andre.